

СОЦІОЛОГІЧНІ НАУКИ

УДК 316. 723

Аза Л.О. °

Київський національний університет імені Т.Шевченка, факультет соціології, доктор соціологічних наук

СПЕЦИФІКА ВІДТВОРЕННЯ ЕТНІЧНИХ СУБКУЛЬТУР

У статті увага акцентується на механізмах відтворення етнічних субкультур. Розглядаються проблеми, пов'язані з особливостями ідентифікаційної структури етнічних субкультур, їхнім інноваційним потенціалом.

Ключові слова: *етнічність, етнічна субкультура, етнічна ідентичність*

В статье внимание акцентируется на механизмах воспроизводства этнических субкультур. Рассматриваются проблемы, связанные с особенностями идентификационной структуры этнических субкультур, их инновационным потенциалом.

Ключевые слова: *этничность, этническая субкультура, этническая идентичность*

The principals of ethnical sub-cultures reproduction are emphasized in the article. The problems connected to the particularities of ethnical sub-cultures and their innovative potential

Keywords: *ethnicity, ethnical sub-culture, ethnical identity*

Актуальність. Субкультурна парадигма має евристичний потенціал як для акумуляції нового соціологічного знання, так і для розв'язання прикладних проблем і, щонайголовніше – служить засобом забезпечення взаємозв'язку між різними суспільними сегментами, включаючи етнічні групи. З метою аналізу феномену етнічної субкультури увляється важливим з'ясувати: яким чином зберігаються і передаються з покоління в покоління елементи етнічної культури; що забезпечує їхнє відтворення; як формується етнічна картина світу і як вона відбивається в традиційній свідомості; які відмінності спостерігаються в культурно-ціннісних домінантах етносів і багато іншого.

Зрозуміло, що намагаючись розібратися в усьому цьому, не можна залишати поза увагою проблему етнічної ідентичності. Якщо зважати на особливості формування останньої та зовнішні обставини, що зумовлюють зростання або послаблення етнічності, то, природно, постає питання щодо необхідних умов її виникнення. Цілком імовірно, що відповідь у такому разі буде переконливішою, якщо передбачатиме один надто суттєвий момент, а саме: обов'язковою підставою етнічної ідентичності є спільність культури. Базові цінності, створюючи культурну основу, визначають правила взаємовідносин, розставляють пріоритети, дають оцінки, окреслюють цілі. Відповідно етнічність, як усвідомлений простір комунікації і взаємодії, завжди ґрунтується на ідентифікації себе на відміну від інших.

Метою даної статті є з'ясування специфіки відтворення етнічних субкультур, що зумовлена активізацією процесів міжетнічної культурної взаємодії та становлення етнічної ідентичності. За такого стану речей неминуче постає проблема етнічних меж (ethnic boundaries): чи визначаються вони, незалежно від людини, фактом її народження, процесом соціалізації або зовнішнім культурним впливом; чи залежать від суб'єктивних чинників, від того, хто і з яких причин приписує себе до певної етнічної групи, і якою мірою групова належність пов'язана з прийняттям тих чи інших культурних цінностей (включаючи форми організації).

Проблема, як бачимо, досить непроста, особливо, коли йдеться про реальні способи визначення етнічних груп. Виходячи з культурної зумовленості етнічної ідентичності, важливо зважати на ті межі, якими та чи інша група себе окреслює. Понад те, і культурні характеристики етнічної групи можуть зазнавати певної трансформації. Звідси складається враження, що існує безліч варіантів щодо їхніх зв'язків і співвідношень. Хоча, з іншого боку, відсторонення від «чужих» має передбачати усвідомлення меж припустимої варіативності (як правило, це взаємодія в певних сферах загального інтересу та взаєморозуміння).

Але ж людина може і свідомо маніпулювати своєю етнічністю залежно від ситуації (відповідним чином поводитись, одягатися і т.ін.), що дає підстави говорити про рухливість етнічних меж, а в окремих випадках – і про їхню двоїстість: межі, що визначаються усередині групи можуть відрізнятися від меж, якими вони уявляються зовнішньому спостерігачеві. Бо зовнішні межі є наслідком міжетнічної взаємодії, тоді як внутрішні визначає спільність культурних знань членів етнічної групи. Відповідно, для зовнішнього спостерігача певна етнічна група може виступати як гомогенна – зі спільними рисами і цінностями, а насправді вона може мати безліч поведінкових альтернатив, ускладнюючи тим самим визначення етнічних меж

До того ж, не можна нехтувати фактом існування певних відмінностей між внутрішніми та зовнішніми проявами культури етносів. Від цього, безумовно, ускладнюється вирішення проблем етнічної ідентичності («образу себе»), а відповідно, і з'ясування динамічної взаємодії трьох її складових: «образу для себе», «образу у собі» та «образу для інших». Усвідомлення відмінностей між «образом для себе» і «образом для інших» може коливатися залежно від умов існування етносу, спричиняючи зміни як внутрішньої, так і зовнішньої символіки та міфології. «Образ у собі», не маючи безпосередніх зовнішніх проявів, може проявлятися лише через детерміновані ним «образ для себе» і «образ для інших», які насправді є різними варіантами кристалізації його змісту. Відповідно можна припустити, що будь-яка етнічна субкультура завжди має свій внутрішній культурний стрижень, який у кожному окремому випадку демонструє свою унікальність, виявляючи себе на зовні різними модифікаціями.

Звичайно, за своєю бінарністю в культурі етнічність не є поодиноким випадком. Дихотомічне відношення «ми-вони» скоріше виступає первинною умовою її існування. Етноси взагалі категорія порівняльна. Особливість полягає в іншому, в ознаках, що дозволяють виокремлювати етнічність з-поміж усіх можливих видів реалізації протиставлення «ми-вони», «свої-чужі», знаходити найхарактерніші риси етнічного диференціювання. Причому найчастіше серед них вирізняють підвищену інтенсивність, оскільки саме за цією ознакою зовнішнє

етнічне протиставлення справді перевищує всі інші види соціальної диференціації, за винятком хіба що суто біологічного протиставлення, такого як стать, раса тощо. Це так само стосується понять «ми» і «вони». Хоча за інтенсивністю перше значно превалює, з огляду на те, що саме етнічне середовище здатне забезпечувати людині максимальний ступінь її соціально-психологічної комфортності та емоційної безпеки.

Проте визначальною для етнічних груп, безумовно, залишається впевненість у тому, що їх об'єднує спільне походження, спільний простір комунікації і взаємодії, специфічна культура. Останнім часом, правда, привертає увагу посилення суб'єктивізації в процесі самовизначення етнічних груп. Але це не знімає питання щодо об'єктивних маркерів відмінності останніх. Адже ними так чи інакше залишаються символічна культура, мова, етнічна самосвідомість тощо, які, проявляючись через комплекс історично сформованих соціокультурних рис, визначають специфіку певної групи порівняно з іншими групами, встановлюють символічні етнічні межі, що відокремлюють «своїх» від «чужих». Понад те, закріплення ідентичності певним етносом найчастіше відбувається саме шляхом демонстрації підвищеної значущості атрибутів відповідної етнічної субкультури. Найчастіше, це стосується етносів, що перебувають в іншому етнокультурному середовищі і трансформуються відповідно до його особливостей. Утім, є ще один нюанс. Принципово важливим моментом етнічності є її іманентність. Вона не стільки успадковується, скільки начебто наново народжується в процесі соціалізації кожного конкретного індивіда. Останній засвоює «об'єктивну етнічність» і свідомо реалізує власну етнічну ідентичність («суб'єктивну етнічність»). Але це вможливорюється лише за умов існування інформаційного «етнічного поля». Причому наявність такого поля здатна забезпечувати лише етнічна спільність – етнічна група, що має можливість внутрішньопокоління (через ендогамію) і міжпокоління (через культурно-мовну традицію) передавання етнічної інформації. А оскільки взаємодія суб'єктивного і об'єктивного супроводжується залученням свідомого і позасвідомого в етнічності (причому присутність в етнічності останнього робить неможливою її психологічну локалізацію), то вона може розглядатися як етнічна аперцепція, роль якої в розумінні етнічності є надзвичайно важливою.

На підставі вищезазначеного, можна припустити, що етнічна ідентифікація є багаторівневим утворенням. Якщо перший рівень пов'язаний власне з ідентифікацією, яка є підставою для формування опозиції «ми-вони», то на другому рівні відбувається формування образів, що передбачає приписування етнічним спільнотам певних культурних, статусних та інших характеристик. А третій рівень становить етнічна ідеологія, що характеризується більш-менш спільним поглядом на минуле, теперішнє та майбутнє своєї етнічної групи відносно інших етнічних груп. Безумовно складність аналізу етнічної ідентичності (як і етнічності в цілому) посилюється тим, що це символічна конструкція, в основі якої лежать психологічні механізми її побудови. Натомість, скажімо, соціальна, професійна чи інші види ідентифікацій спираються, як правило, на реальні форми діяльності, ролі, статуси, що можуть «вимірюватися». Тому етнічна ідентичність, як сукупність символів, породжує особливого роду почуття належності до певної спільноти, члени якої можуть розрізнятися за іншими параметрами. Звідси принциповим моментом є те, що хоча уявлення про символічну природу етнічного

і не «верифікується» безпосередньо, проте дозволяє людині (або групі) ідентифікувати себе за етнічною ознакою.

Справді, передумовою існування будь-якої етнічної субкультури завжди є її самоідентифікація, оскільки сам по собі ідентифікаційний процес має властивість діахронного (від покоління до покоління) культурного відтворення. Інакше кажучи, завжди відтворюються базові цінності й усталені навички, що визначаються традицією культурного розвитку та духовними константами. Звичайно, чим вищим є рівень структурної організації субкультури, тим більша кількість ідентифікаційних підсистем у ній присутня. Порушення ідентифікацій може стати свідченням порушення етнічної субкультури. А це, як правило, може відбуватися за умов асиметрії етнокультурних контактів або поєднання різних моделей соціалізації (традиційних і сучасних) в етнічній субкультурі чи прояву специфіки ментальності.

До речі, коли йдеться про виявлення можливого балансу стабільного й мінливого, традиційного й інноваційного в етнічній культурі, навряд чи можна виключати впливовість інерційних процесів. Щоправда, багато що залежить від їх інтерпретації. Якщо, скажімо, інерційність в сфері етнічної культури розглядати лише як тенденцію до продовження існування окремих її елементів після вичерпання функціональності останніх – це одна справа. У такому разі вона частіше асоціюється саме зі збереженням і відтворенням вже існуючих форм функціонування цієї культури в ситуації, що змінюється. Проте, як виявляється, цього явно не достатньо, оскільки для того щоб та чи інша субкультура зберігала здатність до свого збереження і відтворення, окрім потреби у виконанні нею певних функцій, необхідні ще й здатність і можливість носіїв заданих функцій їх виконувати. А за таких обставин інерційність може розглядатися вже як показник усталеності субкультури і водночас її здатності до подальшого розвитку, відмовляючись тим самим від аналогії з продовженням вичерпного функціонування або збереженням віджилої структури. Така інерційність, безумовно, несе в собі потенцію розвитку субкультури, або, іншими словами, є необхідною умовою її розвитку. Даний контекст наближає інерційність до понять «відтворення» і «традиція», що дає підстави вважати її механізмом самозбереження культури, а відповідно, і механізмом відтворення культурних цінностей.

Краще зрозуміти особливості функціонування етнічної субкультури допомагає також залучення до її аналізу поняття «картина світу», що певною мірою поглиблює відповіді на запитання «Хто Я?», «Хто ми». І якщо у разі ціннісного підходу ці відповіді даються універсальною мовою культури, то з позиції «картини світу» етнічна субкультура постає як прояв відтінків, характерних саме для неї. Тому для повнішого вивчення етнічної субкультури так важливо поглянути на неї очима її носіїв, виявити очевидні смисли різних її елементів, побачити зв'язки між цими елементами такими, якими їх бачить сам носій.

Різні культурні традиції передбачають різноманітність культурних систем (субкультур). Причому кожна з етнічних субкультур виконує (як і культура в цілому) найважливішу функцію - передавання досвіду, забезпечуючи тим самим безперервність культурних традицій, навчання і об'єднання членів певної етнічної спільноти. Власне етнічна картина світу притаманна кожній традиційній культурі, всі елементи якої структуруються і динамічно співвідносяться з людиною. У

традиційній свідомості світ завжди представлений як чітко упорядкований, ієрархізований. Усе в ньому взаємопов'язане і має своє місце. Відповідно, зміст традиційної свідомості, як правило, являє собою певну структуру з чітко фіксованим зв'язком різних її складових.

Людині в рамках такої картини світу простіше встановити зв'язок між «Я» і «Ми», «Ми» і «Вони», а також визначити своє місце в світі. Втім, етнічна картина світу (і пов'язана з нею традиційна свідомість) може змінюватися у разі втрати нею своїх адаптивних властивостей або, коли в суспільстві змінюються ціннісні доміанти. При зміні етнічної картини світу може відбуватися кристалізація свідомості етносу навколо нових більш значущих елементів. Хоча незмінними при цьому залишаються загальні характеристики етнічних констант та баланс між ними (наприклад, основних парадигм «образу себе»).

До речі, коли йдеться про традиційну свідомість етносу, то слід пам'ятати, що вона не обмежується лише свідомістю, а з обов'язковістю включає й позасвідоме. Не випадково часто-густо синонімічно вживається поняття «менталітет». Проте, з огляду на мету дослідження залучення поняття «традиційна свідомість» є доцільнішим, оскільки краще відбиває зв'язок понять «етнічна картина світу» і «традиція».

Слід сказати, що і на традиційні явища культури незрідка дивилися як на свого роду рудимент, що має зникнути внаслідок зростаючої активності модернізаційних процесів. Щоправда, з часом така точка зору змінилася, і на культурну традицію почали дивитися як на універсальний механізм, завдяки якому селекція життєвого досвіду, його акумуляція і просторово-часова трансмісія вможливають досягнення необхідної для етнічної субкультури стабільності. До того ж традиції, як правило, властиві і креативна, і консервативна складові. Якщо перша пов'язана зі здатністю традиції до експансії, що відбувається як на структурному, так і на символічному рівнях певної етнічної субкультури, скажімо, на структурному рівні це намагання змінити межі етнічних груп, встановити нові рівні структурної диференціації тощо, то консервативна складова передбачає інституціоналізацію традицій. Утім, не виключено, що традиція може мати і декілька альтернатив, кожна з яких здатна налагоджувати свій зв'язок з груповою ідентичністю. Понад те, на сьогодні є очевидним, що під впливом сучасних процесів традиція не лише не поступається своєю позицією, як це очікувалося, а й виявляє значно більшу адаптивну здатність. Причому в деяких випадках традиційні цінності навіть можуть забезпечувати джерела легітимації для досягнення нової мети.

Інша річ, що поняття «традиція» несе в собі деяку двоїстість. З одного боку, етимологічний його аналіз вказує на механізм процесу передавання культурного досвіду у часі. І в такому разі дане поняття позбавлене субстанціональності, оскільки важко визначити об'єкт під назвою «традиція». Радше йдеться про його атрибутивність, що дозволяє говорити про об'єкт з погляду його традиційності, тобто як про той, що передається від покоління до покоління. А з іншого боку, традиція чато-густо визначається саме як культурний об'єкт, що розглядається як норма або цінність, які є відбиттям належності до історії тієї чи іншої етнічної спільноти. І таких неоднозначностей чимало. Але найважливішим, мабуть, є те, що суттю механізму традицій власне є етнічні стереотипи, без яких практично не може існувати жодна етнічна субкультура. До того ж етнічні стереотипи є й кодом

етнічної культури. Щоправда, в сучасній культурі етнічне кодування вже не так чітко виражене як, скажімо, це було у традиційній культурі. Певно, даються взнаки ускладнення суспільного життя, внаслідок яких система кодування стає дедалі більш завуальованою, просякаючи глибинні сфери психіки та духовної культури. Причому будь-яке порушення системи етнокультурних кодів може позначатися на цінностях етносу. Як наочний приклад – послаблення міжпоколінних зв'язків уможливорює втрату мовних компонентів культури.

Безумовно кожна етнічна спільнота виокремлюється з-поміж інших своєю груповою самосвідомістю, що фіксує (чи то дійсні, чи то уявні) її специфічні риси. Найскладніше, як правило, оцінювати етнічні звичаї, тому що їхня оцінка завжди залежить від того, хто оцінює і з якою метою. При цьому, хочуть люди того чи ні, але вони неминуче сприймають і оцінюють звичаї, традиції, форми поведінки інших крізь призму власних звичаїв, традицій, в яких вони виховувались. Утім, коли виявляється схильність до розгляду явищ і фактів іншої культури суто під кутом зору культурних традицій і цінностей свого власного народу, можна говорити про прояви етноцентризму. Але те, що для кожної людини звичаї, форми поведінки, до яких вона звикла, є ближчими, ніж інші, є цілком нормальним і природним.

А взагалі етнічна субкультура демонструє різні рівні адаптації. На початковому її рівні відбувається первинна структурація світу, причому роль захисного механізму у такому разі бере на себе сама культура. Надалі починають проявлятися вже її специфічні захисні механізми. Так, не зважаючи на впливовість трансформаційних процесів, що здатні призводити до зміни інваріантів культурної традиції, незмінною залишається «центральна зона» етнічної культури. Понад те, її існування гарантує збереження ідентичності етнічної спільноти, попри відмінності зовнішніх форм її прояву. Причому вертикальний (або часовий) зріз процесу адаптації субкультури показує, що «образ для себе» і «образ для інших», поряд з іншими елементами культури, об'єднуються навколо її «центральної зони» відповідно до тих чи інших зовнішніх умов. Водночас пояснення процесу адаптації культури при розгляді його горизонтального зрізу значно ускладнюється, оскільки сформована картина світу повинна зберігати свою усталеність і не втрачати цілісності при зіткненні з реальністю. Хоча насправді кожна етнічна субкультура має свою «ієрархію захисту», що відповідає змісту її структуроутворювальних парадигм.

Разом з тим, у культурних досягненнях будь-якого розвиненого етносу, за свідченням науковців, запозичених елементів виявляється значно більше, ніж тих, запозичення яких важко довести. Культурні варіації (на відміну від біологічних) не мають суттєвих перепон для передавання їх шляхом дифузії. У процесі етнокультурного розвитку навіть важко переоцінити значущість як дифузності, так і дискретності. Зокрема, останнє свідчить про належність людини до того чи іншого етносу. «Подвійна» етнічна самосвідомість, множинність самоідентифікації є досить рідкісних явищем. Воно більшою мірою характерне для контактних зон, з якими пов'язане утворення прошарків або груп з маргінальною психологією. Саме збалансованість дискретності та дифузності дозволяє, з одного боку, чітко виокремлюватися етнічно специфічним культурним системам, а з іншого - зберігає їх як відкриті системи, що постійно обмінюються

різними видами культурної інформації, включно з передаванням культурної специфіки - запозиченням, наслідуванням, стимулюванням інновацій тощо.

Разом з тим, усвідомлення власної етнічної належності навряд чи можна назвати цілковито самодостатнім процесом з огляду на його детермінованість зовнішніми умовами. Часто-густо, це своєрідна реакція на ситуацію, що спричиняє позначення символічних меж між етнічними групами. До того ж у процесі етнічної ідентифікації може мати місце примус, коли в цей процес активно втручаються традиції та орієнтації суспільства, не виключаючи і можливість вільного усвідомленого вибору. Проте в цілому етнічній ідентичності властиві два моменти. З одного боку, задоволення потреби в незалежності від інших і можливість самореалізації, а з іншого - потреби в груповій належності. Щоправда, поєднання різних причин і умов здатне певним чином розбалансувати природне протікання даного процесу. Бо одна річ, коли існує прихильне ставлення до історії, культури свого народу, тоді навіть деякі відхилення, від так званої «норми», можуть розглядатися лише як зростання або згасання етнічності. Інша річ, коли з актуалізацією елементів етноізоляціонізму та замкненості виникають підстави для етноцентристської ідентичності. Хоча, скажімо, у деяких етнічних групах аналогічна ситуація може детермінуватися традиційними нормами, релігійними установками (як шлюбна ендогамія), але з рештою не призводить до ізоляціонізму.

Певна річ, культурні традиції, що їх дотримуються в своїх родинях представники етнічних спільнот різняться за своєю значущістю, але вони виразно ілюструють наявний стан традиційної культурної спадковості, який можна в цілому охарактеризувати як стан певного спрощення та уніфікації етнокультурних компонентів. Безумовно, це пов'язане з впливовістю урбанізаційних, інформаційних процесів, що порушують значний шар етнічної культури, позбавляючи тим самим людей усталених образів світосприйняття. Як наслідок – зростаючій етнічності стає дедалі важче спиратися на реальні субкультури та усталені внутрішньоетнічні зв'язки.

Усе це зайвий раз доводить, що етнічна ідентифікація є досить складним процесом. Це особливо усвідомлюється, коли до її розгляду залучається момент вільної орієнтації у кодах тієї чи іншої культури, її цінностях, формах виразу, що уможлиблюється перебуванням у певному етнокультурному контексті та дотриманням відповідних поведінкових стереотипів. За таких обставин значущості набувають особливості етнокультурної сімейної соціалізації. Засвоєння етнокультурного досвіду відбувається, як правило, в ранньому дитинстві у безпосередньому життєвому середовищі, що сприймається дитиною як природне і, в якийсь період, як єдино доступне. Відповідно, багато що засвоюється на несвідомому рівні і може залишатися невідрефлексованим впродовж тривалого часу. До того ж, у цьому випадку важко позбутися упередженості. І пояснюється це тим, що в окремих сім'ях частіше зберігаються лише окремі фрагменти етнокультурної інформації. До самостійного відтворення комплексу визначальних рис етнічної культури більш здатною є етнічна спільнота в цілому. А по-друге, самі по собі етнічні спільноти можуть відрізнятися за рівнем однаковості та однорідності ціннісних преференцій. Хоча це, звичайно, ніяким чином не спростовує ролі сім'ї у формуванні (чи то спонтанному, чи цілеспрямованому) етнокультурної компетентності. Інша річ, що за сучасних умов

незрідка спостерігається порушення традиційних механізмів передавання міжпоколінної етнічної інформації. І здебільше це відбувається внаслідок перебирання їхніх функцій тими чи іншими соціальними інститутами або формування нових варіантів споживацької поведінки.

Безумовно, за певних обставин (наприклад, низького рівня усвідомлення власної етнічної належності, недостатньої етнокультурної компетентності, відчуття етнічного дискомфорту тощо) етнічна ідентичність в ідентифікаційному просторі особистості може поступатися іншим ідентичностям. Проте, зниження в структурі ідентичностей ролі етнічної ідентичності (і передовсім мовної ідентичності) може призвести до порушення цілісності «Я» концепції та певної втрати зв'язків з власною субкультурою.

Безумовно, етнічна субкультура відтворюється як на рівні етносу в цілому, так і на рівні окремих індивідів, сімей, груп, що його утворюють. Тому, коли система внутрішньої структури етносу починає руйнуватися, то відповідно ускладнюються відтворення етнічних традицій та підтримання етнічної ідентифікації. Що ж до реакції етнічної субкультури на зовнішні впливи, то її можна вважати позитивною, якщо вона відповідає потребам збереження специфічних етнічних рис або спрямована на адаптацію і трансформацію тих елементів, що були нею запозичені. Інша річ, що в окремих випадках ці елементи можуть дійсно інтегруватися в культуру етносу, стаючи її складовою частиною, а іноді лише формально включатися в структуру системних зв'язків, а тому швидко втрачати їх за умови суспільних змін.

Отже, підсумовуючи вищенаведене, можна зробити наступні **висновки**:

- будь-яка етнічна субкультура є самодостатньою для свого розвитку й відтворення системою, що функціонує за допомогою інформаційних зв'язків, які з одного боку, мають міжпоколінний характер, забезпечуючи їй усталеність і неповторність (діахронні зв'язки), а з іншого – надають можливість інноваційного розвитку, постійного оновлення (синхронні зв'язки);

- порушення ідентифікаційної структури етнічних субкультур часто-густо відбувається у разі асиметрії етнокультурних контактів, поєднання різних моделей соціалізації (традиційних і сучасних) або ж прояву специфіки ментальності;

- у сучасних етнічних субкультурах етнічне кодування не завжди є чітко вираженим, як, скажімо, це було характерним для традиційних культур. Даються ознаки ускладнення суспільного життя, внаслідок яких система кодування стає більш завуальованою, просякаючи глибинні сфери психіки й духовної культури.

Список використаних джерел

1. Соціокультурні ідентичності та практики / За ред. А.О.Ручки. – К.: Ін-тут соціології НАН України, 2002. – 314 с.
2. Субкультурна варіативність українського соціуму / За ред. Н.Костенко, А.Ручки. – К.: Ін-тут соціології НАН України, 2010. – 287 с.
3. Barth F. Introduction / F. Barth // Ethnic Groups and Boundaries: The Social Organization of Culture Difference. – L., 1969. – 263 p

Отримано 02.02.2015 р.